

Seppo Toiviainen ja Tutkijaliiton synty

ALEKSI LOHTAJA

Taistolaisuuden trauma on suomalaisen tietokirjallisuuden kestoaihe ja Lauri Hokkanen sen viime vuosien käsittelyn näkyvimpiä kirjoittajia. Teoksessaan *Kenen joukoissa seisoin – taistolaiset ja valtioterrorin perintö* (2019) Hokkanen purkaa omaa nuoruusideologiaansa sanoja säästelemättä. Hänen uudempi kirjansa *Kommunismmin teloitettu unelma – Seppo Toiviaisen elämä* (2024) jatkaa tilintekoa ystävän traagisen kohtalon kautta.

Hokkasen teokset asettuvat taistolaisuuden perintöä pohtivan kirjallisuuden tuttuun ja arvatavaan jatkumoon. Tämän lehden lukijalle jälkimmäinen teos avaa kuitenkin myös kiinnostavan sivujuonteen: olihan Seppo Toiviainen myös Tutkijaliiton ensimmäinen puheenjohtaja ja lehden ensimmäinen päätoimittaja.

Hokkasen jäsenitys Toiviaisen elämästä saa pohtimaan tieteen ja politiikan suhdetta laajemminkin. On itse asiassa hieman pettymys, että Hokkanen antaa teoksessaan Tutkijaliitolle ja *Tiede & edistykselle* niin selvän synninpäästön. Toiviaisen kohtalo kuvataan varoituksena lahjakkaan tutkijan harhautumisesta kommunistisen puolueen palvelukseen, liitto ja lehti puolestaan valitsivat viisaasti tieteen polun. Tältä osin tulokinta seuraa aiempia Toiviais-muisteluita, joita on motivoinut vahva eronteko Toiviaisen poliittisen toiminnan ja Tutkijaliiton laajemman tiedeellisen projektin välillä (ks. esim. Haila 2005, Oittinen 2005, Mäki-Kulmala 2007).

Tutkijaliittoa ja *Tiede & edistystä* ei siis Hokkasen luennan perusteella voi luonnehtia taistolaisiksi toimijoiksi. Tieto on huojentava, mutta samalla se jättää vaille tarkempaa analyysia yhden tämän lehden kantavista peruskiistoista

– kysymyksen tieteen ja politiikan suhteesta. Voisiko tieteen ja politiikan välisestä teoreettisesta suhteesta käydä myös toisenlaista keskustelua, joka samalla jäsentäisi uudelleen 50 vuotta täyttävän Tutkijaliiton ja *Tiede ja edistyksen* asemaa suomalaisessa tiedepolitiikassa?

Sunnuntaifilosofiasta historialliseen materialismiin

Toiviaisen opiskelu- ja tutkijanura ajoittuu osaksi laajempaa suomalaisen yhteiskunnan ja tiedepolitiikan murrosta. Vuonna 1944 syntynyt Toiviainen koki vuoden 1968 opiskelijamienosoitukset tavalla, joka määritti hänen ajatteluaan niin tutkijana kuin poliittisena toimijana. Väitöskirjansa esipuheessa Toiviainen toteaa, että hän muuttui tuolloin ”hyvättahtoisesta uusvasemmistolaisesta lujattahtoiseksi marxilaiseksi” (lainattu Hokkanen 2024, 73).

Helsingin yliopistosta valmistunut Toiviainen aloitti tutkijanuransa Tampereen yliopistolla, jossa tärkeäksi kollegaksi muodostui sosiaalipsykologi Antti Eskola, joka sittemmin toimi myös Toiviaisen seuraajana *Tiede & edistyksen* päätoimittajana vuosina 1979–1981. Sosiologian laitoksella syntyneeseen väitöstutkimukseen vaikuttivat myös ystäväpiiriin kuuluneen Pekka Gronowin pioneerimaiset tutkimukset musiikkisosiologiasta ja populaarimusiikista.

Hokkanen nimittää aikakautta yhteiskuntatieteiden sisällissodaksi. Keskeinen tapahtumapaikka oli vuoden 1969 Sosiologipäivät Vaasassa, jossa Toiviainen muiden opiskelijaradikaalien tavoin sanoutui jyrkästi irti Erik

Allardtiin henkilöityneen valtavirtasosiologian tavoitteista.

Toiviainen nimitti aikakauden muotitie-teen aseman saanutta allardtilaista sosiologiaa ”keskiluokan ja keski-ian sunnuntaifilosofiaksi”, jonka tehtävä oli lähinnä toimia kapitalistisen yhteiskunnan psykoterapiana (Hokkanen 2024, 89). Allardtin ajatus yhteiskunnallisten konflik- tien hallitsemisesta inklusion kautta vaikutti tunnetusti valtakunnan huipulle asti Kekkonen poliittiseen linjaan, jossa kulttuuriradikaalien ja kommunistien välille pyrittiin luomaan yhte- neväisyyttä näennäisten ristiriitojen syleilemisen kautta.

Tilalle Toiviainen (1969) vaati historiallisen materialismin teoriaa. Vuonna 1970 valmistunut väitöskirja *Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset risti- riidat – musikologisten osakulttuurien sosiologista tarkastelua* syntetisoi uuden kumouksellisen tut- kimusasetelman. Tutkimus tarkasteli musiikin kulutuksen yhteiskunnallisia merkityksiä, insti- tuutioita ja sosiologiaa ulottuvuuksia historialli- sesta materialismista lainaavan teoreettisen viite- kehyksen kautta.

27-vuotiaana väitelleen Toiviaisen työ ei muo- dostunut tieteelliseksi klassikoksi, mutta se on yksi harvoista hetkistä suomalaisen yhteiskun- tatieteen historiassa, jossa väitöskirja aiheut- taa tiedepoliittisen konfliktin myös mediassa. Yhteiskuntatieteiden laitoksen dekaanina toimi- nut Urpo Harva esitti väitöskirjan hylkäämistä – pääosin siksi, että hän katsoi Toiviaisen ymmärtä- neen marxilaisuuden perustavalla tavalla väärin. Harvan mukaan Toiviainen oli tulkinnut kulttuu- ria Franz Mehringin heijastusteorian mukaisesti lähinnä taloudellisen perustan ilmentymänä. *Helsingin Sanomissa* ja *Aamulehdessä* väitöskirja herätti kuitenkin myös laajemman keskustelun marxilaisuuden akateemisesta legitimaatiosta.

Tutkijaliiton synty

Toiviaisen kehittyminen opiskelijaradikaalista tutkijaksi asettuu Hokkasen tulkinnessa osaksi laajempaa kehityskulkua, jossa opiskelijaradi- kalismi löysi uuden tutkijasukupolven esiinnou- sun myötä tieteellisiä muotoja. Samoin asiaa on

jäsentänyt Kimmo Lind Tutkijaliiton historiikis- saan. Aihetta voi tarkastella myös seuraamalla Suomen Sosialistisen opiskelijaliiton (SOL) asteit- taista hiipumista ja Tutkijaliiton syntyä (Lind 1998, 22).

Tutkijaliiton perustava kokous pidettiin Sosialistisen opiskelijaliitto SOL:in aloitteesta 18.1.1976. Sosialistisessa Opiskelijaliitossa toi- mineet Yrjö Engeström ja Kari Toikka kutsui- vat perustavan kokouksen koolle raittiusyh- distys Koiton talon painisaliin. Tavoitteena oli muodostaa Kulttuurityöntekijöiden liiton kaltainen marxilais-leniniläinen tieteilijöiden joukkojärjestö.

Vuoden 1976 marraskuussa pidetty Tutkijaliiton ensimmäinen liittokokous loi yhdis- tykselle tarkemmat säännöt, jotka ovat nykyi- sin melko kiusallista luettavaa. Niiden mukaan seura perustaa toimintansa tieteelliseen sosia- lismiin sekä ”tukee SKP:n tutkimustoimintaa” (Tutkijaliitto 1977; Lind 1998, 56).

Taustalla ei ollut kuitenkaan ainoastaan neu- vostoliittolaisen tutkimuksen propagoiminen vaan syntyy vaikuttava tosiasiallisesti laajempi tiedepoliittinen tilanne, jota ilmensi esimer- kiksi Kekkonen myötävaikutuksella vuonna 1970 uudelleen järjestelty Suomen Akatemia (Gronow 1977, Lind 1998, 46). Uusi Suomen Akatemia edusti uudenlaista valtion aktiivista kansallista tiedepoliittikkaa, jossa tieteen avulla yhteiskun- taa pyrittiin ohjaamaan rationaalisesti toivottuun suuntaan. Tavoite sopi yhteen Pekka Kuusen ja Allardtin kansallista eheyttä ylläpitävän sosiolo- gian kanssa, jota Toiviainen oli systemaattisesti kritisoinut jo 1960-luvun lopussa.

Toisaalta samanaikaisesti myös Tutkijaliitolle hahmoteltiin kansallisia sivistystehtäviä. Hieman samalla tavalla kuin Raoul Palmgren teoksessaan *Suuri Linja* vuonna 1948, Toiviainen asemoi Tutkijaliiton tehtäväksi kansallisen työväen sivi- stystyön jatkamisen Hegelin ja Snellmanin hen- gessä (ks. Lind 1998, 53).

Toiviainen valittiin Tutkijaliiton ensimmäi- seksi puheenjohtajaksi ja hän toimi tehtävässä vuoteen 1979 asti, kunnes tuli valituksi kan- sanedustajaksi. Lyhyehkö aika kertonee kan- sanedustajavelvollisuuksien ohella siitä, että

Toiviaisen ajatukset eivät olleet täysin sovitettavissa Tutkijaliiton laajempaan toimintaan. Myös Toiviaisen päätyö, Kansankulttuurin julkaisema *Nuori Lukács* (1977) edustaa teoreettisesti, ainakin jälkikäteen katsottuna, melko erilaista marxilaista yhteiskuntateoriaa kuin mitä Tutkijaliitossa on harjoitettu.

Lukács sovitti yhteen marxilaisen puolueen, sivistyneistön ja proletariaatin tavalla, joka sopi Toiviaisen omaan projektiin. Epäilemättä Toiviainen koki tältä osin samaistumista Lukácsiin myös biografisessa mielessä, kuten Hokkanen varovasti arvioi (2024, 178). Siinä missä Toiviainen löysi Lukácsista yhtymäkohtia omalle ajattelulleen ja marxilaisen sivistyneistön historialliseen tehtävään, oli hänen suhtautumisensa laajemmin niin sanottuun läntiseen marxilaisuuteen kriittisempi kuin monella muulla Tutkijaliiton ja lehden parissa toimineella (Lind 1998, 54–55).

Vielä kauempana Toiviaisen omista tutkimuksista oli teoreettisen keskustelun siirtyminen niin kutsuttuun ranskalaiseen keskusteluun. Tätä ilmentää lehden historian yksi kiinnostavimmista konflikteista, debatti marxilaisuudesta, rationalismista ja irrationalismista. Keskustelun laukaisi Keijo Rahkosen ja Arto Noron tekemä Dominique Lecourt'n haastattelu (Noro & Rahkonen 1979). Jo aiemmin *Tiede & edistykseen* oli tarjottu samasta aihepiiristä Etienne Balibarin tekstiä, jota Toiviaisen päätoimittajakaudella ei kuitenkaan jostain syystä julkaistu (Lind 1998, 111). Aihe nousi uudelleen esiin Noron ja Rahkosen haastattelussa, jossa Lecourt kehotti tieteen ja edistyksen pohtimisen sijaan asemoimaan uudelleen marxilaista teoriaperinnettä ja luokkataistelun ajankohtaisia painotuksia. Samalla Lecourt odotti vanhemmilta marxilaisilta isällisiä nuhteluja siitä, miten *Anti-Oidipuksen* kaltaiset kirjat vievät oikealla tavalla luokkatietoista nuorisoa pahoille teille:

Otetaan esimerkki. Mitä oikein hyödyttää *Anti-Oedipen* ja "halun filosofoiden" tuomitseminen ja selittäminen "irrationalismien" uudeksi nousuksi? Tuomitsemalla ne ei varmasti kyetä käsittämään niiden reaalista historiallista tehtävää, joka ideologi-

sessä luokkataistelussa on ristiriitainen. Sillä ei sovi unohtaa, että vaikka Deleuzen filosofisen argumentaation sävy on pääasiassa bergsonilainen niin sen saavuttama välitön vastakaiku Ranskan nuoren älymystön keskuudessa selittyy ilmeisesti aivan muista reaalisista ja vakavasti otettavista syistä. Ne nuoret, joita *Anti-Oedipe* puhuttelee, eivät ole filosofisen mystifikaation naiiveja, tietämättömiä uhreja, jotka pelkällä rationalistisella nuhdesaarnalla saataisiin taas normaaliin päiväjärjestykseen. Nuhteettomiksi pedagogieiksi muuttuneet marxilaiset näyttävät kuitenkin pystyvän vain tähän rajoittuneeseen arvioon rationalistisen piristysruiskeen tarpeesta. (Noro & Rahkonen 1979, 55.)

Painopiste oli muuttunut vain muutamassa vuodessa Toiviaisen projektista monella tapaa sille vastakkaiseksi. Muutos tuli kahdesta suunnasta, kun sekä tieteen että edistyksen kytkös marxilaiseen tutkimukseen asettautui ongelmalliseksi.

Edistyksen valtatiellä

Tutkijaliiton 10-vuotisjuhlavuosi on kiinnostava käännekohta suhteessa järjestön puoluesidonnaisuuksiin. Vuoden 1986 liittokokous Suomenlinnan Pirunkirkossa määritteli Tutkijaliitolle uudet säännöt, joiden mukaan "liitto on tieteellistä tutkimustyötä harjoittavien yhdistys, jonka tarkoituksena on tukea erityisesti marxilaisen ja kriittisen tieteen tradition mukaisen tutkimuksen harjoittamista" (Lind 1998, 101). Osa liiton poliittisempaa linjaa kannattaneista jopa erosi protestiksi uusia "epäpoliittisia" sääntöjä kohtaan.

Samana vuonna lehden päätoimittaja Kaarlo Tuori lähestyi edeltäviä päätoimittajia juhlavuoden kunniaksi kysymyksellä *tieteen ja edistyksen* suhteesta toiminnan kymmenvuotisen historian valossa. Tämä tarjosi mahdollisuuden tarkastella Toiviaisen edustaman linjan ja lehden välistä suhdetta myös eksplisiittisesti.

Toiviaisen teksti "Suuri projekti ei ole vielä ohi" (Toiviainen 1986) onkin päätoimittajien vastauksista monella tavoin kiinnostavin. Siinä Toiviainen paljastaa suhtautuvansa hieman hämmentyneesti vallitsevaan keskusteluun

postmodernista ja modernismin hautajaisista, puhuttelevathan häntä edelleen varsin elävästi Beethovenin *Oodi ilolle*, Goethen *Faust* ja Hegelin *Logiikan tiede*. Toiviaiselle on selvää, että myös lehti on sidoksissa tähän moderniin projektiin:

Kun *Tiede & edistys* perustettiin, oli nähdäkseni ajatuksena jatkaa historian valtatietä – tietenkin kaikessa ristiriitaisuudessaan ja täyteläisyydessään ymmärrettynä – edes muutamalla metrillä. Vaikka lehden nimi syntyikin melkein sattuman kaupalla ja puolittain leikkimielillä käydyn äänestyksen jälkeen, oli ajatuksena aidon ja vallankumouksellisen tieteellisyuden yhdistäminen taistelevaan edistyskäsitykseen.

Näin se alkoi. (Toiviainen 1986, 83.)

Siinä missä Hokkanen (2024, 289) ja aikaisemmin esimerkiksi Heikki Mäki-Kulmala (2007) pitävät tekstiä pettymyksen värittämänä, tulee itselleni siitä mieleen Alain Badioun (2007) kaltainen anteeksipyytelemätön modernin suuren projektin puolustus, jonka ”suurimmat mahdollisuudet eivät ole kadonneet, ne ovat vielä edessä” (Toiviainen 1986, 83).

Tietyllä tavalla Toiviaisien ajatus oli hyvin ajanmukainen. Kiinnostavasti samaisessa numerossa esiteltiin aikakauden muotiajattelijoiden Foucault’n ja Habermasin käsityksiä valistuksesta ja sen vaikutuksesta (Dreyfus & Rabinow 1986). Jonkinlainen Foucault’n jälkikantilainen ja Habermasin jälkihegeliläinen kysymys modernismin ja valistuksen keskeneräisyydestä onkin epäilemättä leimannut *Tiede & edistyksen* myöhempää sisältöä. Harva on kuitenkaan luokitellut itseään jälkitoiviaislaiseksi, mutta toisaalta onhan tieteen ja edistyksen yhteyttä julistava nimi on kelnut lehdelle näihin päiviin asti.

Tieteen ja edistyksen kohtalokas liitto

Mikä sitten on Toiviaisien perintö Tutkijaliitolle ja lehdelle? Hokkanen vastaa kysymykseen, monien muiden tavoin, jäsentämällä Toiviaisien varoittavaksi esimerkiksi: ”Kun filosofia ja kommunismi

olivat keskenään ristiriidassa, Toiviainen valitsi kommunismin.” (2024, 8–9.) Tämän jäsennostavan peruspiirteenä kulkee tunnollisen tiedemiehen traaginen lankeaminen puoluekommunismiin. Tiede ja politiikka ovat toisistaan irrallisia sfäärejä, ja Toiviaisien esimerkki varoittaa sotkemasta näitä keskenään. Selityksen kautta liitto ja lehti pystyvät epäilemättä myös pesemään kätensä epämiellyttävistä kysymyksistä liittyen esimerkiksi Tutkijaliiton ensimmäisiin sääntöihin.

Näkökulma on siis huojentava, mutta samalla melko tylsä. Se seurailee eräänlaista terveen järjen figuurin mukaista selkäydinreaktiota, jossa taistolaisuuden trauman kautta tehdään kategorinen erottelu tieteen ja politiikan välille kaikissa olosuhteissa.¹

Erottelu tieteen ja politiikan välillä on toki tarpeellinen. Aste-erojen havaitsemattomuus johtaa kuitenkin lopulta turhan yksinkertaiseen käsitykseen siitä, millä kaikilla tavoilla ”tieteen politisoituminen” on ymmärretty siinä perinteessä, jonka parissa Tutkijaliitto on toiminut – nimitettiinpä sitä sitten marxilaiseksi, kriittiseksi tai mannermaiseksi tutkimukseksi.

Entäpä jos kysymyksen kääntäisikin toisin päin: mikä on se liiton ja lehden jatkuvuus ja tiedepoliittinen kiista, joka vaikuttaa edelleen? Ajattelen tätä kahden erilaisen tieteen ja politiikan suhteen kautta, jotka ovat hahmottuneet lehden viisikymmenvuotisen historian aikana.

Ensimmäisen jatkuvuuden voi ajatella tiedepolitiikan – ei tieteen – politisoimisena. Alkuun lehdessä käyty keskustelu käsitteli tiedepolitiikkaa sanan varsinaisessa ja melko kuivassa merkityksessä: kansallisen tiedepolitiikan armotonta kritiikkiä tieteen ja tutkimuksen oman sanaston kautta. Myöhemmin keskustelu sai lisää nyansseja: esimerkiksi Pierre Bourdieu’n *Homo Academicus* (1988) tarjosi Toiviaisien jälkeiselle tutkijasukupolvelle keskeisen selityksen tieteen ja politiikan suhteesta tavalla, jossa konfliktia katsotaan tämän suhteen sisältä. Tiede on aina myös taistelukenttä, jolla yhteiskunnallinen valta vaihtaa omistajaa puhtaasti tieteellisten meriittien ulkopuolisista syistä. Yksi lehden kestoteemoista onkin sen kysyminen, mitä tämä tarkoittaa ja minkälaisia voimia ja voimattomuuksia

tähän sisältyy tiettyä aikakautena (Korhonen & Mäkinen 2025).

Toisen jatkuvuuden voi ajatella koskevan hyvin perustavanlaatuisia havaintoa siitä tutkimusperinteestä (oli se sitten kriittinen, monitieteellinen, yhteiskuntateoreettinen tms.), johon lehti vaikuttaisi viidenkymmenen vuoden aikana ankkuroituneen. Tällainen tutkimus asettuu osaksi yhteiskunnallisia suhteita ennen kaikkea siksi, että se on yhteiskunnallista toimintaa. Tutkimus tapahtuu instituutioissa, joita rahoitetaan tietyin ehdoin, se käyttää käsitteitä ja metodeja, jotka ovat historiallisesti muotoutuneita, ja se suuntautuu kysymyksiin, jotka nousevat tietystä yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tutkimus ei ole yhteiskunnan ulkopuolinen mittari vaan yksi niistä käytännöistä, joiden kautta yhteiskunta jäsentää itseään.

Teoreettiset käsitteet ilmentävät kokemuksia historiallisista murroksista, konflikteista ja kriiseistä. Tämä ei tee teoriasta mielivaltaista, vaan pikemminkin historiallisesti refleksiivistä. Kun tutkimus esitetään yhteiskunnasta irrallisena, sen epistemologiset, poliittiset ja taloudelliset sidokset jäävät tarkastelematta – siitä tulee toisin sanottuna huonoa yhteiskuntatutkimusta. Kun tutkimukselta nykyisin odotetaan nimenomaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta mutta samalla kielletään sen normatiivinen ja poliittinen ulottuvuus, päädytään ristiriitaan, jota erilaiset puheenvuorot yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kriisistä ilmentävät.

Kuten *Tiede & edistyksen* 1/76 nimetön pääkirjoitus (Toimituskunta 1976) muistuttaa, tiede ja politiikka eivät ole jäänöksettä sama asia, mutta ne eivät ole koskaan myöskään eri asioita. Tällaisessa näkökulmassa olennaista on tieteen sisäinen kiista ikään kuin jo itsessään poliittisesti keskeisenä alueena. Monelle tämä kiista sinällään on varmasti näyttäytynyt Tutkijaliiton sekä *Tiede & edistyksen* ytimenä

edistyksen tavoittelun sijaan. Se on mukana myös Toiviaisen pohdinnassa Tutkijaliiton perusolemuksesta:

Mutta mitä meille itsellemme on päässyt tapahtumaan? Tieteen kytkeminen edistykseen osoittautui Tutkijaliitossa jo alussa vaikeaksi. Tutkimus - politiikka, työ - vapaa-aika, akateeminen laitos - perusjärjestö; nämä dikotomiat osoittautuivat käytännössä todella ongelmallisiksi. Tämä kaikki sai ilmaisuksensa alkuaikojen sisäisessä kiistassa siitä, pitääkö Tutkijaliiton olla tiedeyhteisö vai taistelujärjestö, sateensuoja vai rautanyrkki. Näiden painotusten jatkuva punninta on liiton sisäinen ikuisuuskysymys. Mutta laajemmin ottaen: tieteen kytkeminen avoimesti ja manifestoidusti edistykseen on vuosien varrella jäänyt pikemminkin poikkeukseksi kuin säännöksi. (Toiviainen 1986, 85.) ■

VIITTEET

- 1 Kiitän Taneli Viitahuhtaa tämän tarkemmasta havainnollistamisesta Tutkijaliiton vuoden 2024 ”Liitto” teemaisessa kesäkoulussa. Esitys on katsottavissa osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=rroDlc6AvrA>

KIRJALLISUUS

- Badiou, Alain (2007) *The Century*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (1988) *Homo Academicus*. Stanford University Press, Stanford.
- Dreyfus, H. L., & Rabinow, Paul (1986) "Mitä on täysi-ikäisyys? : 'mitä on valistus' Habermasin ja Foucault'n mukaan". *Tiede & edistys* 11:2, 103–125. <https://doi.org/10.51809/te.103954>
- Gronow, Jukka (1977) "Historiikki Suomen Akatemiasta". *Tiede & edistys* 2:1, 7–24. <https://doi.org/10.51809/te.103484>
- Haila, Yrjö (2005) "Seppo Toiviainen (1944–2005): muistokirjoitus". *Tiede & edistys* 30:3. <https://doi.org/10.51809/te.104819>
- Hokkanen, Lauri (2024) *Kommunismin teloitettu unelma – Seppo Toiviaisen elämä ja tragedia*. Docendo, Helsinki.
- Korhonen, Ari & Mäkinen, Katariina (2025) Tiedejulkaisemisen voimat ja voimattomuudet. *Tiede & edistys*, 50:2, 4–11.
- Lind, Kimmo (1998) *Radikalismista aikalaisanalyyysiin: Tutkijaliiton kehitys 1970-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja n:o 45. Kampus kustannus, Jyväskylä.
- Mäki-Kulmala, Heikki (2007) *Oman uhmansa vanki. Seppo Toiviaisesta ja hänen maailmastaan*. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, verkkojulkaisusarja A2. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Noro, Arto, & Rahkonen, Keijo (1979) "Marxismi, rationalismi, irrationalismi: Dominique Lecourtin haastattelu". *Tiede & edistys* 4:2, 45–62.
- Oittinen, Vesa Kalevi (2018) "Seppo Toiviainen ja 1970-luvun suomalaisen marxismin tragedia". *Kulttuurivihkot* 46:4–5, 25–29.
- Toiviainen, Seppo (1969) "Lauseita sosiologiasta". *Sosiologia* 6:2, 84–85.
- Toiviainen, Seppo (1977) *Nuori Lukács*. Kansankulttuuri, Helsinki.
- Toiviainen, Seppo (1986) "Suuri projekti ei ole ohi". *Tiede & edistys* 11:2, 15–28.
- Toimituskunta (1976) "Tieteen politisoituminen". *Tiede & edistys* 1:1, 1–18.
- Tutkijaliitto (1977) *Tutkijaliitto: Mikä se on ja mitä se haluaa: aineisto Tutkijaliiton 1. liittokokouksesta 19–20.11.1976*. Tutkijaliitto, Helsinki.